

Urban Geography

جغرافیای شهری یکی از شاخه‌های بین‌رشته‌ای میان جغرافیا، برنامه‌ریزی شهری و اقتصاد شهری است که تمرکز آن بیشتر بر مطالعه مناطق با تراکم بالای جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی، یعنی شهرها، است. مطالعه محیط درونی و روابط بیرونی شهرها با در نظر گرفتن ابعاد فضایی در این شاخه مورد توجه است.

جغرافیای شهری مطالعه جغرافیایی شهرها است و دو رویکرد در آن مورد استفاده قرار می‌گیرد. در رویکرد اول که توزیع فضایی شهرها و شهرک‌ها و ارتباط بین آن‌ها مورد مطالعه قرار می‌گیرد، مطالعه سیستم‌های شهری (systems of cities) نام دارد. همچنین موضوعاتی چون جانمایی شهرها، دلایل فضایی شکل‌گیری شهرها، جریان‌ها و تعاملات تجاری و مهاجرتی بین شهرها در این رویکرد مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در رویکرد دوم که سازماندهی درونی فضاهای شهری یا مطالعه سازماندهی فضایی شهر مورد مطالعه قرار می‌گیرد، شهر به‌عنوان یک سیستم در نظر گرفته می‌شود (city as a system). موضوعاتی چون بررسی الگوهای توزیع و تعامل درون شهرها از جنبه‌های کیفی، کمی، رفتاری و ساختاری در این رویکرد مورد مطالعه قرار می‌گیرد (Pacione, 2009:18). در جغرافیای شهری، شهرها هم از دیدگاه ارتباطات و شبکه‌های انسانی می‌توانند مطالعه شوند و هم از دیدگاه زیرساختی شامل زیرساخت‌های فیزیکی، زیرساخت‌های اجتماعی و زیرساخت‌های فرهنگی (Schwanen and van Kempen, 2019: 9).

فرایند شکل‌گیری و تکامل شهرها در طول تاریخ و در همه مناطق از یک مسیر مشابهی پیروی می‌کند. به همین خاطر، شهرها دارای ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و فضایی مشترک هستند و از مشکلات مشابهی رنج می‌برند. همه شهرها دارای ویژگی‌هایی در زمینه مناطق مسکونی،

معايير رفت و آمد، فعاليت‌های اقتصادی، زیرساخت‌های شهری، مناطق تجاری، حکمرانی شهری و سیاست‌گذاری و ساختمان‌های عمومی هستند. همچنین، مشکلات مشترکی با شدت و ضعف متفاوت در برابر شهرها وجود دارد، از جمله کسری مسکن، تأمین مالی، رکود اقتصادی، فقر، بیماری، شکاف طبقاتی، ازدحام ترافیک و آلودگی. این ویژگی‌ها و مشکلات مشترک و ارتباط آنها با فضا مبنای مطالعه جغرافیای شهری است. جنبه مهم جغرافیای شهری که آن را از سایر شاخه‌های علمی تک‌بعدی مانند جغرافیا، برنامه‌ریزی شهری و اقتصاد متمایز می‌کند در نظر گرفتن بعد فضا در تحلیل پدیده‌ها و محیط‌های شهری است (Hall, 2006:24). چراکه اساساً شکل‌گیری جغرافیایی شهری محصول به‌کارگیری شیوه‌های مطالعه فضایی در جغرافیا بر روی مسائل و پدیده‌های شهری است. از نظر جغرافی‌دانان شهر به‌عنوان پدیده‌ای ساخت بشر شناخته می‌شود که از تعامل انسان و محیط جغرافیایی شکل می‌گیرد. بنابراین، برای مطالعه پدیده شهری لازم است از ابزارهای جغرافیایی نیز استفاده شود. بر این مبنای، به‌کارگیری چارچوب‌های نظری و ابزارهای علمی جغرافیای انسانی در مطالعات مربوط به شهر منجر به شاخه جغرافیای شهری شد.

به‌نوعی می‌توان گسترش شاخه جغرافیای شهری را مرهون مطالعاتی دانست که به‌دنبال مطالعه پدیده‌ای انسان‌ساز (شهرها) با به‌کارگیری شیوه‌های علمی در دانش جغرافیای انسانی هستند. در اواخر قرن بیستم با پیشرفت‌های حاصل‌شده در نرم‌افزار و رایانه و ورود و گسترش رایانه و سیستم اطلاعات جغرافیایی در دانش جغرافیا موجب گسترش جنبه‌های کاربردی جغرافیا شد. همچنین، پدید آمدن مسائل و مشکلات شهری به‌ویژه شهرهای در حال توسعه در چند دهه انتهایی قرن بیستم بر دامنه فعالیت‌ها و کاربردهای آن افزود و جغرافیای شهری به‌مثابه یک رشته دانشگاهی در میان علوم کاربردی جایگاه ویژه‌ای یافت (ایراندوست، ۱۳۹۱: ۳).

کتاب‌شناسی

ایراندوست، کیومرث (۱۳۹۱). «درآمدی بر ماهیت میان‌رشته‌ای جغرافیای شهری و برنامه‌ریزی شهری»، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۴(۳)، صص ۱-۱۴.

Hall Tim (2018). *Urban Geography*, 5th Edition, London and New York: Routledge.

Pacione Michael (2009). *Urban Geography. A Global Perspective*, London and New York: Routledge.

Schwanen, Tim and Ronald van Kempen, (2019). *Handbook of Urban Geography*, Edward Elgar Publishing.

ناصر یارمحمدیان

گروه اقتصاد شهری، دانشکده پژوهش‌های عالی هنر و کارآفرینی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران

دانشگاه اقتصاد